

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Tyra Södergren

Distanshandel med alkohol

En undersökning av hur EU-rätten avgränsar Sveriges möjlighet till nationell reglering

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Marja-Liisa Öberg

Termin: HT 2020

Innehållsförteckning

Summary	1
Sammanfattning	2
Förkortningar	3
1. Inledning	4
1.1. Bakgrund	4
1.2. Syfte, frågeställning och avgränsningar	5
1.2.1. Syfte och frågeställningar	5
1.2.2. Avgränsningar	5
1.3. Metod	6
1.4. Material och forskningsläge	7
1.5. Disposition	8
2. Den fria rörligheten för varor	9
2.1. Den inre marknaden	9
2.2. Fri rörlighet för varor	10
2.3. Förbjudna handelshinder	10
2.3.1. Kvantitativa importrestriktioner	10
2.3.2. Åtgärder med motsvarande verkan	11
2.4. Godtagbara handelshinder	12
2.4.1. Artikel 36 FEUF	12
2.4.2. Undantag utvecklade i praxis	12
2.4.2.1. Doktrinen om tvingande hänsyn	12
2.4.2.2. Keck-doktrinen	13

3. Statliga alkoholmonopol	13
3.1. Artikel 37 FEUF	13
3.2. Det svenska alkoholmonopolet	14
3.3. Franzén	15
4. Distanshandel med alkohol	17
4.1. Definitionen av distanshandel	17
4.2. Rosengrensundantaget	17
4.3. Alkoholleveransutredningen	18
4.4. Alkotaxi	19
4.5. Promemoria om reglering av distanshandel med alkoholdrycker	20
4.6. Winefinder	21
5. Analys	23
5.1. Hur regleras den fria rörligheten för varor?	23
5.2. Hur regleras alkoholmonopol?	23
5.3. Hur regleras distansförsäljning av alkohol?	23
5.4. Hur avgränsar EU-rätten Sveriges möjlighet till reglering av distanshandel med alkohol?	24
6. Avslutande slutsatser	26
7. Käll- och litteraturförteckning	27

Summary

This thesis addresses Swedish regulation on distance selling of alcohol from a supranational perspective. European Union legal method and legal dogmatic method are used to determine applicable law and to inquire into the delimitations that Union law creates for the Swedish ability to regulate distance selling of alcohol.

The free movement of goods is a principal rule in Union law. A derogation in Article 37 TFEU provides an opportunity to have national state monopolies of goods approved by Union law. Thus the Swedish monopoly on alcohol retail has been accepted due to protection of public health. However, The European Court of Justice has prohibited a ban on distance selling of alcohol where the customer arranges the delivery of the goods. Whether the ruling encompass distance selling where the retailer arranges the delivery is yet to be examined by the Court.

The legality of distance selling of alcohol is not clearly expressed in Swedish alcohol regulations. Nor is it explicitly forbidden. This ambiguity is problematic from a legality perspective considering that violations of Swedish alcohol regulations are considered criminal offenses. A change in regulations that would prohibit distance selling where the retailer arranges the delivery is under deliberation by the Swedish Government. In a ruling from October 2020 the Swedish national Patent and Market Court equate distance selling with retail. Should the Swedish supreme court affirm this equation, distance selling would be prohibited without any legislation needed.

In conclusion, Union law delimits Sweden's legislative power on distance selling of alcohol when the customer arranges the delivery of the goods. There are indications that a ban on distance selling where the retailer arranges the transport is beyond the limits of Swedens legislative power as well. The Member State which takes measures contrary to the regulation on free movement of goods has the burden of proving that the measure is compatible with Union law. Whether the Court would find such a ban permissible would most likely depend on if the ban would be assessed in the light of article 37 TFEU or with consideration of the principle of proportionality.

Sammanfattning

Uppsatsen behandlar svensk reglering av distanshandel med alkohol ur ett överstatligt perspektiv. Rättsdogmatisk och EU-rättslig metod tillämpas för att fastställa gällande rätt och undersöka hur unionsrätten avgränsar Sveriges möjlighet att lagstifta om distanshandel till skydd för det svenska alkoholmonopolet på bekostnad av den fria rörligheten för varor. Den fria rörligheten för varor är en stark unionsrättslig huvudregel. Genom artikel 37 FEUF kan statliga handelsmonopol undantagsvis tolereras.

Europeiska Unionens domstol (fortsättningsvis EU-domstolen) har medlemsstaterna inte kan förbjuda distansköp, det vill säga distanshandel där köparen ordnar transporten. Om detsamma gäller distansförsäljning, där säljaren ordnar med transporten, har däremot inte prövats.

Svensk reglering av distanshandel är otydlig. Vagheten är problematisk ur ett legalitetsperspektiv då det är brottsligt att förfara i strid mot svensk alkoholreglering, vilket talar för att förtydligande svensk lag kommer stiftas. Regeringskansliet behandlar sedan år 2016 ett förslag om att förbjuda distansförsäljning. I ett avgörande från oktober 2020 likställde Patent- och marknadsdomstolen distansförsäljning med Systembolagets monopolverksamhet. Skulle detta likhetstecken befastas med prejudikatsvärde vid en prövning av Högsta Domstolen förbjuds distansförsäljning utan att ny lag behöver stiftas.

Slutsatsen blir att unionsrätten i dagsläget uttryckligen avgränsar svensk reglering av distanshandel mellan distansköp och distansförsäljning. EU-domstolen har inte fastslagit något hinder för ett förbud mot distansförsäljning på motsvarande sätt som vid distansköp. Vid en prövning av EU-domstolen har Sverige emellertid att bevisa att ett sådant förbud är försvarligt. Olika teorier finns om huruvida EU-domstolen skulle pröva ett sådant förbud mot artikel 37 FEUF eller göra en allmän proportionalitetsbedömning. Det tidigare alternativet talar för att ett förbud skulle kunna tolereras, det senare talar för motsatt slutsats.

Förkortningar

AIKL	Alkohollag (2010:1622)
DS	Departementsserien
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EFTA	Europeiska frihandelssammanslutningen
EU	Europeiska unionen
EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
FEU	Fördraget om Europeiska Unionen
FEUF	Fördraget om Europeiska Unionens funktionssätt
PMD	Patent och marknadsdomstolen
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
TFEU	Treaty on the Functioning of the European Union
ÅMV	Åtgärder med motsvarande verkan

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Det senaste decenniet har traditionell alkoholhandel i lokala butiker utmanats av den snabbt framväxande e-handeln. Stora företag som småskaliga vinproducenter ägnar sig åt försäljning av alkoholhaltiga drycker via webbbutiker. I Sverige har distansförsäljningen kommit att ifrågasättas med anledning av det statliga alkoholmonopolet.

När Sverige anslöt sig till den Europeiska Unionen (fortsättningsvis EU) år 1995 fanns det en lång tradition av monopol på detaljhandel med alkohol. Vid inträdet uppstod en intressekollision med grundläggande unionsreglering som kräver att varuhandeln ska ske med fri rörlighet på den inre marknaden. EU-domstolen fastslog snart efter inträdet att försäljningsmonopolet innebär en inskränkning av den fria rörligheten för varor, men att inskränkningen med hänsyn till folkhälsan är tillåten så länge den inte är diskriminerande mot andra medlemsstater och utgör minsta möjliga handelshinder.¹

På distanshandelns område har EU-domstolen konstaterat att statliga förbud mot distansköp av alkohol där köparen ordnar med transporten är oförenliga med unionsrätten.² Alkohollagen (2010:1622) (fortsättningsvis AlkL) har därefter anpassats så att personer över 20 år tillåts importera alkohol. Om lagändringen medger distansförsäljning där säljaren ordnar med transporten har inte klargjorts av varken lagstiftare eller domstol under det dryga decennium som regleringen varit i kraft. Regeringskansliet bereder ett förslag om att förbjuda distansförsäljning.

Hösten 2020 fann Patent och marknadsdomstolen att distansförsäljning var att jämställa med Systembolagets monopolverksamhet i Winefindermålet.³ Den pågående tvisten mellan distansförsäljaren Winefinder och monopolinnehavaren Systembolaget kan komma att framtvinga ett klargörande av rättsläget, varför frågan om hur EU-rätten avgränsar svensk rätt vid distanshandel med alkohol är högst aktuell.

---

¹ C-189/95 *Brottmål mot Harry Franzén*, EU:C:1997:504.

² C-170/04 *Rosengren m.fl. mot Riksåklagaren*, EU:C:2007:313; C-186/05 *Europeiska kommissionen mot Konungariket Sverige*, EU:C:2007:571.

³ Patent och Marknadsdomstolen, dom 2020-10-22 i mål PMT 2881-19.

1.2 Syfte, frågeställning och avgränsningar

1.2.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att undersöka i vilken mån EU-rätten tolererar handelshinder som kan uppkomma vid svensk reglering om distanshandel med alkohol. Den forskningsfråga som arbetet avser besvara är således:

- Hur avgränsar EU-rätten Sveriges möjlighet till reglering av distanshandel med alkohol?

Till stöd för forskningsfrågan uppställs tre underfrågor:

- Hur regleras fri rörlighet av varor?
- Hur regleras statliga alkoholmonopol?
- Hur regleras distanshandel med alkohol?

1.2.2 Avgränsningar

Det svenska alkoholmonopolet föranleder många intressanta gränsdragningsfrågor mot unionsrätten i fråga om lagstiftningsutrymme. Den här uppsatsen är avgränsad till att behandla hur EU-rätten avgränsar svensk rätt vid distansförsäljning av alkohol.

EU-rättens inre marknadsreglering är mycket omfattande och behandlas av utrymmesskäl endast i den mån den är relevant för att besvara forskningsfrågan. Av de fyra friheterna behandlas den fria rörligheten för varor, vilken är den tillämpliga regleringen vid distansförsäljning av alkohol. Vidare görs en avgränsning mellan fiskala respektive kvantitativa handelshinder.⁴ Uppsatsen behandlar de kvantitativa hindren, då det svenska alkoholmonopolet snarare reglerar införsel av varor än ägnar sig åt åläggande av ekonomiska bördor. Regleringen om statliga handelsmonopol behandlas i den mån den avser alkoholmonopol.

Uppsatsen inriktar sig på den marknadsrättsliga problematik som uppstår i kollisionen mellan frihandelsreglering och statliga alkoholmonopol. De skatterättsliga och marknadsföringsrättsliga aspekterna av alkoholmonopolet ligger utanför uppsatsens ämne.

---

⁴ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 312.

Värt att nämna är att Finland och EES-medlemsstaten Norge har alkoholmonopol liknande det svenska. Uppsatsen syftar inte till att utgöra en komparativ studie mellan dessa regleringar. Emellertid behandlas unionsrättslig praxis avseende andra medlemsstater i den mån den kan antas ha relevans för svensk rätt.

1.3 Metod

Uppsatsen behandlar distansförsäljning av alkohol i kontexten av det svenska alkoholmonopolet ur ett överstatligt perspektiv. I uppsatsens fokus står det svenska rättsläget gällande distanshandel med alkohol. Sedan Sveriges inträde i EU kan sådan reglering inte behandlas isolerat från den överordnade unionsregleringen på samma ämne. Ett överstatligt perspektiv tillämpas således på den svenska problematiken för att undersöka hur nationell rätt förhåller sig till den överstatliga unionsrätten. På så sätt kan slutsatser dras om var unionsrätten avgränsar den nationella regleringen.

Det överstatliga perspektivet medför att två rättsmetoder har tillämpats parallellt för att besvara forskningsfrågan. Då rättssystemen i Sverige och EU skiljer sig åt kräver de olika tolkningsverktyg. För att utreda gällande svensk rätt har den rättsdogmatiska metoden varit bäst lämpad. Den EU-rättsliga metoden har tillämpats för att fastställa gällande unionsrätt samt för att undersöka hur denna avgränsar svensk rätt.

En korrekt bild av gällande rätt är avgörande för att kunna dra slutsatser om var ett rättssystem avgränsar ett annat. Rättsdogmatisk metod består i att analysera relevanta rättskällor för att sedan rekonstruera rätt i det aktuella fallet.⁵ Metoden har således varit optimal för att fastställa rättsläget kring distanshandel med alkohol. I enlighet med metoden har en viktig del av arbetet bestått i att systematiskt analysera de allmänt accepterade rättskällorna, däribland lagtext, praxis, förarbeten och doktrin.⁶

Den EU-rättsliga metoden innebär en tydlig rättskällehierarki som får verkan vid medlemsstaternas rättstillämpning. Primärrätt, såsom de grundläggande fördragen, och bindande sekundärrätt, såsom EUDs prejudikat, har bindande verkan för medlemsstaterna. Övriga rättskällor såsom förarbeten

---

⁵ Nääv & Zamboni, Kleineman (2018) s. 21.

⁶ Nääv & Zamboni, Kleineman (2018) s. 21.

och icke-bindande sekundärrätt ska ses som vägledande.⁷ En likhet mellan svensk rätt och EU-rätt är alltså att såväl primärrätt som praxis är bindande. EU-rätten har dock fler rättsområden som till övervägande del regleras genom praxis.⁸ Regleringen av statliga handelsmonopol är ett sådant område. Arbetet med uppsatsens unionsrättsliga delar har således till stor del bestått i inläsning av EU-domstolens avgöranden och utredning av hur praxis påverkar rättsläget.

Dispositionen i uppsatsens avhandlande del utgår från den grundläggande unionsregleringen och leder senare i uppsatsen vidare mot svensk regering. Syftet med detta upplägg är att i enlighet med uppsatsens överstatliga perspektiv belysa unionsregleringens överordnade ställning i förhållande till den svenska regleringen om alkoholmonopol.

1.4 Material och forskningsläge

I arbetet med regleringen av den fria rörligheten för varor har EUs primärrätt och EU-domstolens avgöranden varit vägledande och behandlats som bindande rättskällor i enlighet med EU-rättslig metod. Funktionsfördragets bestämmelser ger en god bild av grunderna för den inre marknadsregleringen, men utfyllande praxis har krävts för en fullgod bild av rättsläget. Vidare finns omfattande doktrin som behandlar den inre marknadsregleringen. För en överblick av EU-rättens betydelse för svensk rätt har svensk doktrin om unionsrätten varit värdefull, medan litteratur från andra medlemsstater varit betydelsefull vid inläsningen av grundläggande EU-reglering. Det har beaktats att primärrätt och prejudikat från EUD är överordnade källor enligt EU-rättslig metod.

Den unionsrättsliga regleringen av alkoholmonopol återfinns i funktionsfördraget men är starkt påverkad av EUDs praxis. Ett antal avgöranden har varit av extra stor betydelse och behandlas således mer ingående. Däribland kan nämnas C-189/95 Franzén, C-170/04 Rosengren m.fl. mot Riksåklagaren och C-186/05 Europeiska kommissionen mot Sverige samt C-198/14 Visnapuu. Vad gäller svensk alkoholmonopolsreglering har svensk lagtext och praxis tillmätts stor betydelse. Även andra inom rättsdogmatiken erkända källor, där främst förarbeten kan nämnas, har använts.

Materialet avseende distansförsäljning av alkohol är mycket bristfälligt på såväl svenskt som unionsrättsligt håll. Från EUD finns ett vägledande avgörande i C-170/04 Klas Rosengren m.fl. mot

---

⁷ Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 40.

⁸ Hettne & Otken Eriksson (2011) s. 41.

Riksåklagaren. Distansförsäljning förekommer i C-198/14 Visnapuu, men domstolen uttalar inte hur unionsrätten avgränsar nationell reglering på ämnet. Vad gäller svensk rätt utgörs materialet främst av utredningsbetänkanden. Det saknas grund för att vara okritisk i förhållande till tillförlitligheten till det rättsliga underlaget i dessa källor på grund av deras politiska natur. För att ge en nyanserad bild av det vagt reglerade området har alternativa tolkningar därför inhämtats i doktrin. Patent och Marknadsdomstolens (fortsättningsvis PMD) avgörande från oktober 2020 i målet PMT 2881-19 har tillfört intressanta aspekter till uppsatsens analys. Emellertid beaktas PMDs ställning som underinstans och att dess avgöranden således saknar prejudikatsvärde. Därför kan inga slutsatser, utan endast spekulationer, dras utifrån avgörandet enligt rättsdogmatisk metod.

1.5 Disposition

I det följande presenteras unionsregleringen om den inre marknadsrätten. Vidare redovisas unionsrättens undantagsreglering för statliga varumonopol samt den svenska regleringen av alkoholmonopol. Därefter utreds rättsläget kring distansförsäljning av alkohol med beaktande av såväl unionsrätt som svensk rätt. Slutligen förs en analys av regleringen vilken utmynnar i ett antal slutsatser om hur unionsrätten avgränsar svensk rätt vid distansförsäljning alkohol.

2. Den fria rörligheten för varor

2.1 Den inre marknaden

Sedan början av det unionsrättsliga samarbete som idag är EU har en gemensam marknad ansetts vara ett viktigt verktyg för att uppnå unionens ekonomiska mål om tillväxt och hög konkurrenskraft.⁹ Även i arbetet mot politiska mål som att föra de europeiska länderna närmare varandra och samt att skapa större öppenhet mellan länderna har marknaden ansetts värdefull.¹⁰

Unionsfördraget stadgar därför i artikel 3.3 FEU att unionen ska upprätta en inre marknad.

Funktionsfördraget specificerar i art 26.2 FEUF att den inre marknaden ska omfatta ett område där tjänster, kapital, arbetskraft och varor kan förflyttas fritt utan gränser. Upplägget känns igen som *de fyra friheterna*. Unionens medlemsstater är skyldiga att eliminera mellanstatliga hinder för de fyra friheterna. Den inre marknadsrätten om de fyra friheterna blir endast tillämplig om *samhandelskriteriet* är uppfyllt, det vill säga om hindret i fråga riskerar att påverka handeln mellan två eller flera medlemsstater negativt.¹¹ Handelshinder som endast har effekt på medlemsstaternas nationella marknader faller således utanför den inre marknadsrätten.¹²

Regleringen av den inre marknaden har direkt effekt, och unionsmedborgare kan därför åberopa de fyra friheterna direkt inför nationell domstol eller myndighet om medlemsstaten brustit.¹³

Sedan avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (fortsättningsvis EES-avtalet) slöts år 1994 ingår även Europeiska frihandelssammanslutningens (fortsättningsvis EFTA) medlemsländer Norge, Island och Liechtenstein i den inre marknaden. Schweiz som förvisso är en EFTA-stat har valt att stå utanför EES-avtalet då det saknades folkligt stöd för ett anslutande¹⁴

---

⁹ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 283.

¹⁰ Weiss & Kaupa (2014) s. 1.

¹¹ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 286 f.

¹² Bernitz & Kjellgren (2018) s. 287.

¹³ 26/26 *Van Gend & Loos mot Nederländerna*, EU:C:1963:1; 6/64 *Costa mot E.N.E.L.*, EU:C:1964:66.

¹⁴ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 268.

2.2 Fri rörlighet för varor

Regleringen av den fria rörligheten för varor är en del i arbetet med att upprätta en inre marknad med stark konkurrenskraft och ekonomisk tillväxt, vilket framgår av artikel 3.3 FEU och artikel 26.2 FEUF. Artikel 28 FEUF stadgar att alla varor med ursprung eller fri omsättning i medlemsstaterna omfattas av den fria rörligheten. EU-domstolens rika praxis gällande regleringen har definierat att alla materiella ting med ett kommersiellt värde, undantaget monetära medel utan samlingsvärde och levande människor, är att betrakta som varor.¹⁵

Unionsrätten innehåller ett antal bestämmelser som syftar till att motverka handelshinder och protektionism som annars kan hindra varors fria rörlighet på den inre marknaden. Regleringen förbjuder handelshindrande statsåtgärder, det vill säga ågeranden vidtagna av offentliga aktörer som direkt eller indirekt diskriminerar varor som härstammar eller cirkulerar från en annan medlemsstat.¹⁶ Vid varuhandel görs en gränsdragning mellan fiskala och icke-fiskala handelshinder. Den tidigare sorten utgörs av åläggande av ekonomiska bördor riktade mot andra medlemsstater genom exempelvis tull och skatter. Icke-fiskala handelshinder avser kvantitativa restriktioner och är i fokus för uppsatsen. Dessa handelshinder kan under särskilda omständigheter vara godtagbara.¹⁷

2.3 Förbjudna handelshinder

2.3.1 Kvantitativa importrestriktioner

EU-rättens grundläggande förbud mot icke-fiskala handelshinder återfinns i artikel 34 FEUF. I artikeln benämns hindren som kvantitativa importrestriktioner, vilka EU-domstolens har definierat som ”åtgärder som, *alltefter omständigheterna, har karaktären av totalt eller partiellt förbud mot import, export eller transitering.*”¹⁸. Exempel på kvantitativa importrestriktioner är kvoter som begränsar importens omfattning och nollkvoter som förbjuder all form av import av en bestämd typ av vara.¹⁹

---

¹⁵ Jarvis (2010) s. 22.

¹⁶ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 312.

¹⁷ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 312.

¹⁸ 2/73 *Riseria Luigi Geddo mot Ente Nazionale Risi*, EU:C:1973:89 p. 7.

¹⁹ Jarvis (2010) s. 55.

Förutsatt att en kvantitativ importrestriktion uppfyller samhandelskriteriet och utgör en statsåtgärd är artikel 34 FEUF tillämplig med direkt effekt.²⁰ Åtgärden i fråga måste således beröra två eller flera medlemsstater och vidtas av en medlemsstat eller något av unionens organ. Som ovan nämnt binder regleringen om fri rörlighet av varor endast offentliga aktörer. Enskilda organs handelshindrande åtgärder regleras genom konkurrensrätt. Vilka handlingar som utgör statsåtgärder ska enligt EU-domstolens praxis tolkas extensivt. Avgörande är om det offentliga har makten över den organisation som åsamkar en kvantitativ importrestriktion, inte hur organisationen benämns.²¹

2.3.2 Åtgärder med motsvarande verkan

Utöver kvantitativa importrestriktioner förbjuder artikel 34 FEUF *åtgärder med motsvarande verkan* (fortsättningsvis ÅMV). Till följd av formuleringens diffusa karaktär finns en rik praxis som ligger till grund för ett antal principer som utstakar ÅMVs innebörd. Dassonville-formeln definierar begreppet som ”*alla handelsregler antagna av medlemsstater som kan utgöra ett hinder, direkt eller indirekt, faktiskt eller potentiellt, för handeln inom gemenskapen [...]*”²². Definitionen har bekräftats i närmast samtliga följande avgöranden gällande ÅMV.²³ Avgörandet i Dassonville medför att även en åtgärd utan bakomliggande avsikt till handelshinder förbjuds genom artikel 34 FEUF, om effekten likväl blir handelshindrande.²⁴ Det saknar betydelse hur stor effekten är då inget minimikrav uppställts av EU-domstolen.²⁵

Vidare kan även icke-diskriminerande åtgärder utgöra ÅMV. Detta följer av Cassis-doktrinen och principen om ömsesidigt erkännande.²⁶ Principen bygger på problematiken med dubbel börda, vilken kan uppstå då en vara uppfyller kraven i inhemsk lagstiftning men inte gör det enligt annan medlemsstats reglering. Medlemsstaterna ska för att kringgå problematiken ömsesidigt erkänna tillåtligheten en varor som är tillåtna i andra medlemsstater på den inhemska marknaden.²⁷

---

²⁰ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 317.

²¹ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 317.

²² 8/74 *Procureur du Roi mot Dassonville*, EU:C:1974:82 p. 5.

²³ Oliver (2010) s. 93.

²⁴ Oliver (2010) s. 94.

²⁵ 177-178/82 *Van De Haar m.fl.*, EU:C:1984:144; Bernitz & Kjellgren (2018) s. 319.

²⁶ 120/78 *Rewe-Zentrale AG mot Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* (Cassis de Dijon), EU:C:1979:42.

²⁷ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 319 f.

2.4 Godtagbara handelshinder

2.4.1 Artikel 36 FEUF

Inte alla kvantitativa importrestriktioner och ÅMV är förbjudna inom unionsrätten, undantag kan beviljas från huvudregeln i artikel 34 FEUF. Genom artikel 36 FEUF kan nationella åtgärder som är till hinder för samhandeln i vissa fall accepteras med hänsyn till allmännyttiga skäl. Detta gäller även åtgärder som innebär diskriminering av andra medlemsstater.²⁸

EU-domstolen har konstaterat att undantagsartikelns ska ges en snäv tolkning, i motsats till huvudregeln i artikel 34 FEUF.²⁹ Det finns tre grundläggande förutsättningar som måste uppfyllas för att en handelshindrande åtgärd ska godtas enligt artikel 36 FEUF. För det första måste åtgärdens kunna godtas vid en bedömning i ljuset av unionsrätten i stort.³⁰ För det andra måste åtgärden vara nödvändig för att uppnå ett effektivt skydd för de intressen som uppräknas i artikeln, däribland allmän moral, ordning, säkerhet och hälsa. Andra skyddsvärden än de uppräknade i artikeln kan i huvudregel inte åberopas.³¹ För de tredje måste proportionalitetsprincipen och principen om alternativa medel uppfyllas.³² Åtgärden är således inte acceptabel om samma effekt kan uppnås genom en mindre handelshämmande åtgärd.³³ På rättsområden som är fullharmoniserade finns ingen möjlighet att åberopa artikel 36 FEUF.³⁴ Vid fullharmonisering finns heller ingen möjlighet för medlemsstaterna att stifta regler som ger mindre utrymme för samhandeln än unionsrätten gör.³⁵

2.4.2 Undantag utvecklade i praxis

2.4.2.1 Doktrinen om tvingande hänsyn

Doktrinen om tvingande hänsyn är en undantagsmöjlighet från artikel 34 FEUF som till skillnad från artikel 36 FEUF endast avser icke-diskriminerande handelshinder.³⁶ Doktrinen medger ytterligare ett antal grunder för undantag från lex generalis i artikel 34 FEUF så som effektiv

---

²⁸ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 326.

²⁹ Enchelmaier (2010) s. 215.

³⁰ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 327.

³¹ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 326.

³² Weiss & Kaupa (2014) s. 67 f.

³³ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 326 f.

³⁴ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 328.

³⁵ 190/87 *Oberkreisdirektor mot Moorman*, EU:C:1988:424 p.10.

³⁶ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 333.

skattekontroll, skydd för folkhälsan, god handelssed och konsumentskydd.³⁷ Gemensamt för undantagsgrunderna är att de till övervägande del avser rättsområden som medlemsstaterna har lagstiftningsmakt över.³⁸ Likt vid artikel 36 FEUF ska principerna om proportionalitet och alternativa medel uppfyllas. Undantaget bedöms i ljuset av unionsrätten i stort.³⁹

2.4.2.2 Keck-doktrinen

Keck-doktrinen⁴⁰ är ytterligare en undantagsmöjlighet som begränsar den ökade mängden otillåtna åtgärder sedan Dassonville och Cassis de Dijon.⁴¹ Doktrinen innebär att vissa åtgärder som reglerar distribution av varor, och inte krav på varorna som sådana, konstateras falla utanför tillämpningsområdet för artikel 34 FEUF.⁴² Enligt doktrinen är sådana åtgärder inte samhandelshindrande förutsatt att de inte är diskriminerande eller ägnade att uppfylla förutsättningarna i Dassonville-formeln.⁴³ Exempel på åtgärder som ansetts falla inom Keck-doktrinen och därmed utanför tillämpningen av artikel 34 FEUF är förbud mot försäljning till underpris⁴⁴ samt bestämmelser öppettider⁴⁵ och reklam⁴⁶.

3. Statliga alkoholmonopol

3.1 Artikel 37 FEUF

Trots att statliga handelsmonopol till sin natur är handelshindrande uppställer unionsrätten inget generellt krav på avskaffande av statliga monopol för varuhandel.⁴⁷ Syftet med artikel 37 FEUF är att sammanföra de krav som den gemensamma inre marknaden medför med medlemsstaternas frihet att använda nationella handelsmonopol som medel för att skydda vissa allmänintressen.⁴⁸

---

³⁷ 120/78, *Rewe-Zentrale AG mot Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* (Cassis de Dijon), EU:C:1979:42 p. 8.

³⁸ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 333 f.

³⁹ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 334 f.

⁴⁰ C-267/91 och C-268/91 *Keck och Mithouard*, EU:C:1993:905.

⁴¹ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 335.

⁴² Bernitz & Kjellgren (2018) s. 338.

⁴³ C-267/91 och C-268/91 *Keck och Mithouard*, EU:C:1993:905 p. 16–17.

⁴⁴ C-267/91 och C-268/91 *Keck och Mithouard*, EU:C:1993:905

⁴⁵ C-401/92 och C-402/92 *Tankstation 'T Heukske vof och J.B. E. Boermans*, EU:C:1994:220.

⁴⁶ C-34/95, C-35/95 och C-36/95 *KO mot De Agostini Förlag AB* och *TV-shop i Sverige AB*, EU:C:1997:344; C-405/98, *KO mot Gourmet International Products AB*, EU:C:2001:135.

⁴⁷ 59/75 *Ministero mot Manghera*, EU:C:1976:14 p. 5; Johnston (2010) s. 418.

⁴⁸ C-189/95 *Franzén*, EU:C:1997:504 p. 4; Johnston (2010) s. 413 f.

Artikel 37 FEUF gäller med direkt effekt och reglerar de statliga handelsmonopolen i EU.⁴⁹ I artikel 37.2 FEUF stadgas att medlemsstaterna ska avstå från att vidta nya åtgärder som begränsar räckvidden av bland annat huvudregeln i artikel 34 FEUF. Det finns således mycket begränsade möjligheter att upprätta nya handelsmonopol.⁵⁰ Artikel 37.1 FEUF uppställer kravet att redan existerande monopol ska anpassas till att inte diskriminera mellan medlemsstaterna i fråga om anskaffnings- och saluföringsvillkor. Även icke-diskriminerande monopol begränsas sedan avgörandet i *Mangheramålet*⁵¹ där EU-domstolen fann monopol på import och export av varor från andra medlemsstater extra betungande och således förbjudna.⁵² De monopol som kan tolereras är således sådana som avser annat än ensamrätt på import och export av varor från andra medlemsstater, är icke-diskriminerande mellan medlemsstaterna och redan existerar i medlemsstaten.

Artikel 37.1 FEUF ger en vid definition av vilka aktörer som kan besitta ett statligt handelsmonopol. Utöver staten själv erkänner artikeln privata aktörer som monopolinnehavare i artikelns bemärkelse, förutsatt att monopolet tillkommit aktören genom delegering från staten.⁵³ Domstolen har vid flertalet tillfällen prövat gränsdragning mellan statliga respektive konkurrensrättsliga monopol för privata aktörer. Praxis talar för att det krävs någon form av institutionell struktur hos aktören för att det ska bli fråga om ett statligt handelsmonopol, exempelvis att staten utövar tillsyn eller bestämmanderätt över monopolinnehavaren.⁵⁴

3.2 Det svenska alkoholmonopolet

Detaljhandelsmonopolet för alkohol är ett av den svenska statens främsta verktyg för att uppnå målet om ett samhälle med god folkhälsa där alkoholens negativa effekter minimeras genom lagstiftning.⁵⁵ Inom den svenska alkoholpolitiken råder uppfattningen att desto lägre tillgängligheten av alkohol är, desto lägre är risken för missbruk hos befolkningen.⁵⁶

---

⁴⁹ Bernitz & Kjellgren (2018) s. 439.

⁵⁰ Johnston (2010) s. 418 f.

⁵¹ 59/75 *Ministero mot Manghera*, EU:C:1976:14.

⁵² 59/75 *Ministero mot Manghera*, EU:C:1976:14 p. 33.

⁵³ Johnston (2010) s. 416.

⁵⁴ Johnston (2010) s. 416.

⁵⁵ Prop. 2009/10:125 s. 56.

⁵⁶ Prop. 2009/10:125 s. 55; Ds 2016:33 s. 28.

5 kap. 1 § AlkL stadgar att staten ska äga ett aktiebolag bildat med ändamål att bedriva detaljhandel med alkohol. Systembolaget AB har därför i uppdrag att begränsa tillgängligheten av alkoholhaltiga drycker genom att reglera tider och platser för försäljning.⁵⁷ Enligt 5 kap. 2 § AlkL får endast Systembolaget bedriva detaljhandel med drycker innehållande en alkoholhalt över 2,25 volymprocent. Drycker med upp till 3,5 volymprocent alkohol får enligt 5 kap. 5 § AlkL i vissa fall säljas i livsmedelsbutiker.

3.3 Franzén

I målet Franzén⁵⁸ hade Ica-handlare Harry Franzén sålt alkohol i sin butik dagen då Sverige upptogs som medlemsstat i EU. Franzén ställdes inför rätta i Landskrona tingsrätt som begärde ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Domstolen hade att pröva tolkningen av nuvarande artikel 34 och 37 FEUF samt om dessa utgjorde ett hinder för det svenska alkoholmonopolet.⁵⁹

Den dåvarande Alkohollagen (1994:1738) förbjöd alla aktörer som saknade tillstånd från att ägna sig åt partihandel, tillverkning av samt införsel av alkohol. Tillståndet utdelades av statens Alkoholinspektion.⁶⁰ Medan alkoholmonopolet reglerades i dåvarande Alkohollagen (1994:1738) styrdes Systembolagets verksamhet genom ett avtal som ingåtts mellan monopolinnehavaren och den svenska staten. Avtalet var en åtgärd som vidtogs med anledning av EU-inträdet och föreskrev bland annat att Systembolagets verksamhet skulle motverka alkoholkonsumtionens negativa effekter samt att sortimentsurvalet skulle ske utan beaktande av dryckernas ursprungsland.⁶¹

EU-domstolen fann att regleringen av monopolet skulle delas upp i prövningen mot unionsrätten. De bestämmelser som direkt reglerar alkoholmonopolets organisation och funktion skulle prövas mot artikel 37 FEUF.⁶² Däremot konstaterades övriga nationella bestämmelser som påverkar, men inte direkt reglerar, alkoholmonopolet falla under prövning mot huvudregeln i artikel 34 FEUF.⁶³

---

⁵⁷ Prop. 2009/10:125 s. 59.

⁵⁸ C-189/95 *Franzén*, EU:C:1997:504.

⁵⁹ C-189/95 *Franzén*, EU:C:1997:504 p. 30 ff.

⁶⁰ C-189/95 *Franzén*, EU:C:1997:504 p. 5 ff.

⁶¹ C-189/95 *Franzén*, EU:C:1997:504 p. 21.

⁶² C-189/95 *Franzén*, EU:C:1997:504 p. 35.

⁶³ C-189/95 *Franzén*, EU:C:1997:504 p. 36.

Domstolen prövade således avtalet som reglerar Systembolagets funktionssätt mot artikel 37 FEUF, vilken domstolen inte ansåg utgöra ett hinder för den svenska regleringen. Domstolen belyste att Systembolagets funktionssätt inte kunde anses diskriminera eller missgynna importerade varor då alla drycker, oavsett ursprung, genomgick samma urvalsprocess och behandling i övrigt.⁶⁴ Vidare prövades tillståndskravet vid alkoholimport mot *lex generalis* i artikel 34 FEUF. Domstolen fann att kravet innebar en kvantitativ importrestriktion i huvudregelns bemärkelse och att det inte kunde ursäktas genom artikel 36 FEUF eller doktrinen om tvingande hänsyn eftersom Sverige inte bevisat att det saknades mer proportionerliga alternativ till skydd för folkhälsan.⁶⁵

---

⁶⁴ C-189/95 *Franzén*, EU:C:1997:504 p. 5.

⁶⁵ C-189/95 *Franzén*, EU:C:1997:504 p. 76.

4. Distanshandel med alkohol

4.1 Definitionen av distanshandel

Distanshandel är ett samlingsbegrepp för situationer då alkohol säljs från en medlemsstat i EES till en annan.⁶⁶ Distanshandel innefattar dels försäljning, dels transport av alkoholhaltiga drycker. I svensk rätt delas distanshandel upp i de två underbegreppen distansförsäljning och distansköp. Distansförsäljning avser de fall där säljaren eller annan aktör för säljarens räkning står för transporten.⁶⁷ Distansköp avser motsatsvis situationen där köparen själv ordnar med transport.⁶⁸ I svensk rätt finns i skrivande stund ingen bestämmelse som uttryckligen reglerar distansförsäljning med alkohol.

4.2 Rosengrensundantaget

I målet Rosengren⁶⁹ prövade EU-domstolen den svenska statens förbud mot privatinförsel av alkohol från andra medlemsstater. Ett antal privatpersoner stod åtalade för brott mot den vid tillfället gällande alkohollagstiftningen då de beställt viner från Spanien genom postorder.⁷⁰ Vinerna transporterades av en från säljaren fristående transportör på uppdrag av köparna.⁷¹

EU-domstolen hänvisade till den tolkning av artikel 34 FEUF respektive artikel 37 FEUF som gjorts i Franzén och fann att införselförbudet inte kunde hänföras till alkoholmonopolets särskilda funktionssätt. Därmed bedömdes bestämmelsen efter huvudregeln i artikel 34 FEUF.⁷² Avgörandet begränsade artikel 37 FEUFs tillämpningsområde till att enbart omfatta bestämmelser som rör *monopolets utövande av sin särskilda funktion*.⁷³ Vid prövningen mot artikel 34 FEUF påminde domstolen om att det ankommer på medlemsstater som avviker från artikeln att bevisa att dessa är proportionerliga, nödvändiga och inte kan uppnås genom mindre ingripande åtgärder. Domstolen konstaterade att det genom Systembolaget förvisso fanns möjlighet till införsel för privatpersoner,

---

⁶⁶ Ds 2016:33 s. 16.

⁶⁷ C-5/05 *Joustra*, EU:C:2006:733 p. 33; Ds 2016:33 s. 16 f.

⁶⁸ C-5/05 *Joustra*, EU:C:2006:733 p. 33.

⁶⁹ C-170/04 *Rosengren m.fl. mot Riksåklagaren*, EU:C:2007:313.

⁷⁰ C-170/04 *Rosengren m.fl. mot Riksåklagaren*, EU:C:2007:313 p. 10.

⁷¹ Prop. 2007/08:119 s. 36 f.

⁷² C-170/04 *Rosengren m.fl. mot Riksåklagaren*, EU:C:2007:313 p. 27.

⁷³ Hettne (2009) s. 159.

men att processen var så besvärlig att införselförbudet var oproportionerligt. Således utgjorde privatinförselförbudet en otillåten kvantitativ importrestriktion enligt artikel 34 FEUF.⁷⁴

Snart efter Rosengrensdomen yrkade Europeiska kommissionen på fastställande av att Sverige begått fördragsbrott genom att ha förbjudit privatpersoner från att införa alkohol från andra medlemsstater genom yrkesmässig befordran eller *oberoende mellanhand* i EU-domstolen. Domstolen fastställde kommissionens yrkande.⁷⁵ Begreppet oberoende mellanhand definierades inte av varken kommissionen eller domstolen.

En slutsats som dragits i doktrin utifrån avgörandena är att Systembolagets ensamrätt till detaljhandel med alkohol tolereras, men att det saknas utrymme för ytterligare begränsningar av rörelsefriheten till förmån för det svenska alkoholmonopolet.⁷⁶

Till följd av dessa avgöranden infördes Rosengrensundantaget i 4 kap. 4 § 2 st. 7 p. AlkL. Bestämmelsen låter privatpersoner som fyllt 20 år införa alkoholdrycker genom yrkesmässig befordran eller annan oberoende mellanhand från EES-länder, förutsatt att dryckerna ska brukas av personligen av införaren eller dennes familj. Vad som är att betrakta som en oberoende mellanhand har inte definierats av lagstiftaren i varken lagtext eller förarbete.

4.3 Alkoholleveransutredningen

Alliansregeringen tillsatte år 2014 Alkoholleveransutredningen (SOU 2014:58) i syfte att tydliggöra rättsläget vid distanshandel och hemleverans av alkohol.⁷⁷ Enligt utredningens förslag skulle distanshandel tillåtas med transport anordnad av såväl köpare som säljare, så länge transportören var oberoende i förhållande till säljaren.⁷⁸ Utredningen fann att det vore unionsrättsligt tveksamt att förbjuda utländska alkoholförsäljare från att ordna med transporten, särskilt med hänsyn till det vid tidpunkten ännu inte avgjorda Alkotaxi-målet.⁷⁹

---

⁷⁴ C-170/04 *Rosengren m.fl.*, EU:C:2007:313 p. 32 ff.

⁷⁵ C-186/05 *Europeiska kommissionen mot Konungariket Sverige*, EU:C:2007:571.

⁷⁶ Hettne (2009) s. 159.

⁷⁷ SOU 2014:58, s. 21 f.

⁷⁸ SOU 2014:58 s. 73.

⁷⁹ SOU 2014:58 s. 77.

Den efterträdande regeringen ansåg att den lagändring utredningen föreslog inte kunde genomföras då det ansågs oförenligt med svensk alkoholpolitik att tillåta distansförsäljning av alkohol. Dessutom ansågs skiljelinjerna för tillåten e-handel inte vara tillräckligt tydligt klargjorda i Alkoholleveransutredningen. Även den efterträdande regeringen uttryckte även en vilja att invänta avgörandet i Alkotaxi-målet innan processen fördes vidare.⁸⁰

4.4 Alkotaxi

Avgörandet⁸¹ avser det finska alkoholmonopolet men är likväl relevant för Sverige i fråga om distanshandel med alkohol.⁸² I Finland regleras detaljförsäljning genom att en säljare som själv vill ordna med transporten får ansöka om tillstånd för att dels importera, dels ägna sig åt detaljhandel med alkohol i Finland.⁸³ Ett sådant tillstånd saknades för det estländska företaget EIG som drevs av Valev Visnapuu. Verksamheten kallades för Alkotaxi och bedrev försäljning med hemleverans av olika typer av alkohol till finländska konsumenter.⁸⁴

Finlands alkoholmonopol tillåter att drycker med upp till 13 volymprocent säljs av andra tillståndsbeviljade aktörer än monopolinnehavaren Alko.⁸⁵ Reglering av handel med dessa drycker prövade domstolen mot artikel 34 FEUF. Motsatsvis fastslogs artikel 37 FEUF vara tillämplig på regleringen av distansförsäljning av de drycker som endast får säljas av monopolinnehavaren, då sådan försäljning bedömdes omfattas av monopolets särskilda funktionssätt.⁸⁶

Domstolen ansåg att det inte fanns tillräckligt underlag för att bedöma huruvida det finländska tillståndskravet uppfyllde artikel 37 FEUFs krav på att alkoholmonopolet inte får föranleda diskriminering vid anskaffnings- och saluföringsvillkor. Därför överlät domstolen bedömningen till nationell domstol.⁸⁷

---

⁸⁰ Statsråd Gabriel Wikström (S), Svar på skriftlig fråga 2014/15:231, 2015-03-03, Dnr S2015/1111/FST.

⁸¹ C-198/14 *Visnapuu*, EU:C:2015:751.

⁸² Hettne (2016) s. 469, s. 487.

⁸³ SOU 2014:58, s. 52 f.

⁸⁴ C-198/14 *Visnapuu*, EU:C:2015:751 p. 35.

⁸⁵ C-198/14 *Visnapuu*, EU:C:2015:751 p. 81.

⁸⁶ C-198/14 *Visnapuu*, EU:C:2015:751 p. 78 ff.

⁸⁷ C-198/14 *Visnapuu*, EU:C:2015:751 p. 96.

Vid prövningen mot artikel 34 FEUF konstaterade domstolen att tillståndskravet utgör ett handelshinder i artikelns mening.⁸⁸ Domstolen förpassade frågan om huruvida åtgärden kan godtas genom artikel 36 FEUF till nationell domstol. Finland ansågs ha bevisbördan för proportionalitet då de stiftat undantagsbestämmelser i förhållande till den fria rörligheten för varor. Domstolen menade även att finländsk domstol hade större kunskap om omständigheterna i Finland och således var bättre lämpad för bedömningen.⁸⁹

I generaladvokat Yves Bot förslag till avgörande i målet argumenterades det för en mer vidsträckt tolkning av artikel 37 FEUF. Enligt Bot gjordes en feltolkning av artikeln i Rosengrensdomen. Generaladvokaten menade att även undantagen från monopolets funktionssätt, i det aktuella fallet försäljningen av de drycker som ibland får säljas av andra aktörer, ska bedömas i ljuset av artikel 37 FEUF.⁹⁰

Docent Jörgen Hettne har gjort en ingående analys av avgörandet i Alkotaxis betydelse för svensk rätt. Inledningsvis belyser han att EU-domstolen genom domen fastslog sin restriktiva tolkning av artikel 37 FEUF med ett tillämpningsområde begränsat till alkoholmonopolets särskilda funktionssätt.⁹¹ Vidare konstaterar Hettne att domen ger tolkningsmöjligheten att det vid distansförsäljning inte är fråga om privatinförsel i Rosengrensdomens mening, utan om detaljhandel. Emellertid menar Hettne att en sådan tolkning inte utgör grund för att förbjuda distansförsäljning, då EU-domstolen inte tycks göra samma skillnad som svensk rätt distansköp respektive distansförsäljning. Avgörande är istället om distanshandelsreglering är proportionerlig.

4.5 Promemoria om reglering av distanshandel med alkoholdrycker

Efter att Alkotaxi-domen meddelats i slutet av 2015 påbörjade det dåvarande Socialdepartementet arbetet med en promemoria (Ds 2016:33) innehållande ett nytt förslag gällande reglering av distanshandel med alkohol.⁹² I promemorian understryks vikten av att tillämpa

---

⁸⁸ C-198/14 *Visnapuu*, EU:C:2015:751 p. 108.

⁸⁹ C-198/14 *Visnapuu*, EU:C:2015:751 p. 117 ff.

⁹⁰ GA Bot i C-198/14 *Visnapuu*, EU:C:2015:751.

⁹¹ Hettne (2016) s. 479.

⁹² Ds 2016:33 s.1.

desintresseringsprincipen för att uppnå de svenska målen om minskad alkoholkonsumtion. Principen innebär att det privata vinstintresset ska uteslutas från marknaden.⁹³ Likt i Alkoholleveransutredningen⁹⁴ problematiseras ovissheten om gällande rätt vid distanshandel med alkohol. Socialdepartementet är av uppfattningen att den rättsliga gråzonen har lett till att privata aktörer kunnat ägna sig åt detaljhandel med alkohol på svenska marknaden i strid med AlkL.⁹⁵

Socialdepartementet tar Alkotaxidomen i beaktande och menar att den öppnar upp för möjligheter att ställa mer långtgående krav vid distansförsäljning av alkohol än vad Alkoholleveransutredningen föreslagit. Detta eftersom att artikel 37 FEUF konstaterats vara tillämplig framför artikel 34 FEUF vid distansförsäljning av de drycker som omfattas av det statliga detaljhandelsmonopolet.⁹⁶ Det förslag promemorian framför är att privatpersoner som vill införa alkohol till Sverige får göra det själv eller med hjälp av egen anlita transportör. Distansförsäljning av alkohol blir således förbjudet, medan möjligheten till distansköp kvarstår.⁹⁷ Lagändringen föreslogs träda i kraft den 1 januari 2018, men i skrivande stund har Regeringskansliet ännu inte lämnat någon proposition.

4.6 Winefinder

Den 22 oktober 2020 meddelade Patent och marknadsdomstolen dom i Winefindermålet.⁹⁸ I domen behandlas två frågor med relevans för rättsläget kring distanshandel med alkohol. För det första behandlas gränsdragningen mellan distanshandel och detaljhandel. Det tidigare begreppet är som nämnt inte definierat i svensk lagtext. Det senare definieras som försäljning till konsument i 1 kap. 11 § AlkL. För det andra diskuteras tillämpligheten av Rosengrensbestämmelsen i 4 kap. 4 § 2 st. 7 p. AlkL.

I målet menade Systembolaget att Winefinder ägnat sig åt detaljhandel med alkohol på den svenska marknaden i strid med 5 kap. 2 § AlkL.⁹⁹ Svarande Winefinder bestod av två bolag, det svenska moderbolaget Winefinder AB (fortsättningsvis moderbolaget) och det danska dotterbolaget

---

⁹³ Ds 2016:33 s. 14.

⁹⁴ SOU 2014:58.

⁹⁵ Ds 2016:33 s. 20.

⁹⁶ Ds 2016:33 s. 29.

⁹⁷ Ds 2016:33 s. 29 f.

⁹⁸ Patent och Marknadsdomstolen, dom 2020-10-22 i mål PMT 2881-19.

⁹⁹ Patent och Marknadsdomstolen, dom 2020-10-22 i mål PMT 2881-19 s. 9.

Winefinder ApS (fortsättningsvis dotterbolaget). Winefinder menade att de endast ägnat sig åt distanshandel med alkohol det fanns en tydlig uppdelning mellan bolagens verksamhetsområden. Det danskregistrerade dotterbolaget skulle ägna sig åt e-handel med alkohol, huvudsakligen mot den svenska marknaden, varför det var fråga om distanshandel. Det svenskregistrerade moderbolaget skulle inte sälja alkohol till privatpersoner utan helt ägna sig åt partihandel, vinprovningar samt åt att sälja administrativa tjänster till dotterbolaget.¹⁰⁰ Domstolen fann dock vid en samlad bedömning att verksamheterna var så tätt sammankopplade att de inte kunde skiljas åt i fråga om vilken aktör som ansvarade för e-handeln. Detta motiverades med att bolagen inför kund inte specificerat vilket av bolagen som är avsändare för e-handeln samt att det gemensamma namnet Winefinder har använts vid kundtjänst, orderbekräftelser och annan kommunikation.¹⁰¹

Vidare gjorde domstolen en tolkning av 4 kap. 4 § 2 st. 7 p. AlkL. Winefinder menade att hemleverans av alkohol skedde för köparens räkning genom yrkesmässig befordran och således var förenlig med Rosengrensundantaget.¹⁰² Domstolen kom till motsatt slutsats och fann att transporten skedde på uppdrag av säljaren då Winefinder inte bevisat motsatsen. Det ansågs inte tillräckligt att ett annat bolag står för den faktiska transporten då hemleveransen bedömdes vara en viktig del i helheten av Winefinders erbjudande till kunderna. Domstolen lade vikt vid att Winefinder rent administrativt skötte transporten, kunden hade mycket begränsad kontakt med och inflytande över val av transportör. I domen framförs det att ett avtal mellan köpare och transportör skulle ha kunnat ligga till grund för en annan bedömning.¹⁰³

Mot bakgrund av slutsatsen att transporten skedde som del av ett helhetserbjudande på säljarens uppdrag menade domstolen att verksamheten skulle anses utgöra detaljhandel med alkohol i Sverige i strid mot 5 kap. 2 § AlkL. Att mor- och dotterbolag bedömdes vara så nära sammankopplade att båda kunde anses etablerade i Sverige föranledde att ansvar tillskrevs båda bolagen, men var enligt domstolen inte avgörande för att verksamheten skulle klassas som detaljhandel istället för distanshandel.¹⁰⁴ Då domstolen menade att verksamheten inte bestod i distanshandel förklarades Rosengrenmålets praxis om rätten till privatimport som ej tillämplig i målet.¹⁰⁵

---

¹⁰⁰ Patent och Marknadsdomstolen, dom 2020-10-22 i mål PMT 2881-19 s. 36 ff.

¹⁰¹ Patent och Marknadsdomstolen, dom 2020-10-22 i mål PMT 2881-19 s. 38 ff.

¹⁰² Patent och Marknadsdomstolen, dom 2020-10-22 i mål PMT 2881-19 s. 13; s. 42.

¹⁰³ Patent och Marknadsdomstolen, dom 2020-10-22 i mål PMT 2881-19 s. 43.

¹⁰⁴ Patent och Marknadsdomstolen, dom 2020-10-22 i mål PMT 2881-19 s. 44.

¹⁰⁵ Patent och Marknadsdomstolen, dom 2020-10-22 i mål PMT 2881-19 s. 44.

5. Analys och slutsats

5.1 Hur regleras den fria rörligheten för varor?

Alkohol omfattas av den fria rörligheten för varor. Som följd förbjuder artikel 34 FEUF nationella kvantitativa importrestriktioner och ÅMV för alkoholförsäljning. Bestämmelsen är en stark huvudregel som medlemsstaterna i undantagsfall kan tillåtas avvika ifrån. Gemensamt för de undantagsmöjligheter som erbjuds är att medlemsstaten som avviker från fria rörlighetsregleringen har att visa att åtgärden är proportionerlig och nödvändig i förhållande till sitt skyddsintresse.

5.2. Hur regleras alkoholmonopol?

Hur unionsrätten avgränsar nationell regering av alkoholmonopol avgörs av huruvida den nationella bestämmelsen prövas mot *lex generalis* i artikel 34 FEUF eller mot undantagsbestämmelsen om nationella varumonopol i artikel 37 FEUF. De senaste decenniernas praxis från EU-domstolen innehåller upprepade tolkningar av förhållandet mellan artiklarna. Efter avgörandena i Franzén, Rosengren och Alkotaxi får artikel 37 FEUF anses gälla med ett begränsat tillämpningsområde. Endast de nationella bestämmelser som direkt rör alkoholmonopolets särskilda funktionssätt, det vill säga detaljhandel med den typ av alkohol som staten har monopol på, ska bedömas mot artikel 37 FEUF. Resterande bestämmelser prövas mot *lex generalis* i artikel 34 FEUF.

5.3 Hur regleras distansförsäljning av alkohol?

På motsvarande sätt som tolkningen av artikel 37 FEUF respektive artikel 34 FEUF blir avgörande i prövningen av alkoholmonopol blir definitionen av en distanshandelstransaktion avgörande för hur den regleras. Centralt är vilken aktör som ordnar med transporten.

Sedan avgörandena Rosengren och Kommissionen mot Sverige står det klart att unionsrätten hindrar medlemsstaterna från att förbjuda privatinförsel av alkohol. Det förfarande som i domarna kallades för privatinförsel avsåg köp av alkohol som fullbordats i säljarstaten och transport som skett oberoende av säljaren och på köparens uppdrag. Således får prejudikatet med säkerhet anses gälla för det som idag kallas för distansköp.

Rättsläget är betydligt mer invecklat vad gäller distansförsäljning av alkohol. För det första ger svensk alkohollagstiftning ingen tydlig bild av gällande rätt. Varken lagtext eller förarbeten till Rosengrensundantaget i 4 kap. 4 § 2 st. 7 p. AlkL ger ledning i huruvida bestämmelsen tillåter distansförsäljning genom oberoende transportör, eller om undantaget endast beviljar distansköp. Klart står att det i svensk alkoholpolitik finns en önskan om att lagstifta ett förbud mot distansförsäljning av alkohol, vilket framgår av Socialdepartementets promemoria från 2016.

För det andra är det ovisst hur unionsrätten förhåller sig till ett distansförsäljningsförbud. I Alkotaxidomen besvarar EU-domstolen inte huruvida det finländska tillståndskravet, som liknar men inte kan likställas med ett svenskt distansförsäljningsförbud, kan förenas med artikel 37 FEUF. Inte heller görs någon proportionalitetsbedömning av EU-domstolen.

För det tredje råder en viss osäkerhet i den svenska gränsdragningen mellan distanshandel och detaljhandel. I Winefinderdomen drar PMD den kontroversiella slutsatsen att distansförsäljning kan likställas med detaljhandel. Domstolen menar att ett erbjudande om hemleverans och anordnande av transport från en annan medlemsstat räcker för att klassificera en verksamhet som detaljhandel i Sverige. Värt att minnas är att detta nyligen meddelande avgörande kommer från en underinstans och inte besitter prejudikatsvärde. Skulle resonemanget fastställas genom praxis i överinstans uppstår ett intressant rättsläge. Regeringens önskemål om ett förbud mot distansförsäljning skulle i ett sådant presumtivt rättsläge inte behöva lagstiftas, då försäljningen redan förbjuds genom 5 kap. 2 § AlkL. Sammankopplingen mellan distansförsäljning och detaljhandel känns igen från Hettnes analys om Alkotaxidomen. Hettne menade i motsats till PMD att denna jämförelse inte kunde användas som grund för att förbjuda distansförsäljning.

5.4 Hur avgränsar EU-rätten Sveriges möjlighet till reglering av distanshandel med alkohol?

Att otydligheten i den svenska regleringen av distanshandel med alkohol är problematisk ur ett legalitetsperspektiv talar för att ett klagande av svensk reglering är att vänta. Såväl Alkoholleveransutredningen som Socialdepartementets promemoria från 2016 belyser problematiken med den rådande rättsliga gråzonen. Att Winefinderdomen väckt frågan om distansförsäljning ett decennium efter Rosengrensundantagets införande indikerar på att rättsläget

kan komma att utvecklas. Tvisten mellan Winefinder och Systembolaget skulle kunna framtvinga en slutgiltig prövning av intressekonflikten mellan fri rörlighet för varor och det svenska alkoholmonopolet vid distansförsäljning. Såväl Winefinderdomens utfall som den promemoria som regeringen bereder talar för att den rättsutveckling som kan komma i fråga är att distanshandel blir förbjudet i svensk rätt. Det är emellertid inte prövat hur ett sådant förbud skulle stå sig mot den inre marknadsregleringen.

Efter Alkotaxidomen har olika tolkningar gjorts av hur en prövning av ett svenskt distansförsäljningsförbud skulle utfalla. Hettne menar att domstolen tog ställning för att det avgörande vid en sådan prövning är huruvida restriktionen är proportionerlig i förhållande till sitt skyddsintresse, snarare än vilken aktör som står för transporten. Det ankommer i så fall på Sverige att bevisa att förbudet står i proportion till skyddet för folkhälsan, vilket misslyckades då distansköpsförbudet prövades i Rosengrensdomen.

Socialdepartementet gör en annan tolkning i sin promemoria och menar att Alkotaxidomen öppnar upp för mer extensiva lagstiftningsmöjligheter till förmån för det svenska alkoholmonopolet. Domen tolkas som ett förhandsbesked om att en prövning av ett svenskt distansförsäljningsförbud skulle ske mot artikel 37 FEUF. Vid en sådan prövning är det troligt att ett distansförsäljningsförbud skulle tolereras av unionsrätten, förutsatt att Sverige visar att kraven på icke-diskriminering vid anskaffnings- och saluföringsvillkor uppfylls. Socialdepartementets slutsats förutsätter att distansförsäljning bedöms vara en del av det svenska alkoholmonopolets särskilda funktionssätt. I annat fall kan distansförsäljningsförbudet mot bakgrund av EU-domstolens praxis inte prövas mot artikel 37 FEUF. Slutsatser om Alkotaxis betydelse för svensk rätt vid en prövning mot artikel 37 FEUF bör göras med försiktighet då såväl alkoholmonopolens utformning som restriktionerna i fråga skiljer sig åt.

Bots förslag till avgörande i Alkotaxi kan anses tala för att artikel 37 FEUF skulle bli tillämplig på ett distansförsäljningsförbud. Då generaladvokaters förslag till avgörande saknar bindande verkan krävs det emellertid att EU-domstolen skulle ändra sin praxis för tolkningen av artikel 37 FEUF. Slutsatsen man kan dra från Bots förslag får därför anses begränsat till att tolkningen av artikel 37 FEUF är en komplex uppgift med flera möjliga utfall.

6. Avslutande slutsatser

Unionsrätten avgränsar med säkerhet den svenska lagstiftningskompetensen vid att förbjuda distansköp. Om avgränsningen även innefattar distansförsäljning kan det ännu inte dras några säkra slutsatser om. Det kan konstateras att det i dagsläget inte finns någon uttrycklig unionsrättslig avgränsning av Sveriges möjlighet till ett distansförsäljningsförbud. Däremot finns indikationer om att den framtida rättsutvecklingen kommer medföra ett förtydligande av det vaga rättsläget.

Vid en presumtiv framtida prövning av EU-domstolen lär två samverkande faktorer bli avgörande för huruvida svensk reglering som förbjuder distanshandel tolereras. Dels skulle utgången påverkas av huruvida domstolen gör en prövning mot artikel 37 FEUF, vilket kan tala för att förbudet tolereras, eller mot proportionalitetsprincipen, vilket talar för motsatt slutsats. Dels skulle det bli avgörande hur väl Sverige lyckas motivera att förbudet är icke-diskriminerande respektive proportionerligt.

7. Käll- och litteraturförteckning

KÄLLOR

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 2014:58 Privat införsel av alkoholdrycker, Tydligare regler i konsekvens med svensk alkoholpolitik.

Ds 2016:33 Reglering av distanshandel med alkoholdrycker.

Propositioner

Prop. 2007/08:119 Alkoholfrågor med EG-rättslig anknytning.

Prop 2009/10:125 En ny alkohollag.

Rättsfall m.m.

Svensk domstol

Patent och Marknadsdomstolen, dom 2020-10-22 i mål PMT 2881-19.

EU-domstol

2/73 *Riseria Luigi Geddo mot Ente Nazionale Risi*, EU:C:1973:89.

6/64 *Costa mot E.N.E.L.*, EU:C:1964:66.

8/74 *Procureur du Roi mot Dassonville*, EU:C:1974:82.

26/26 *Van Gend & Loos mot Nederländerna*, EU:C:1963:1.

59/75 *Ministero mot Manghera*, EU:C:1976:14.

120/78 *Rewe-Zentrale AG mot Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* EU:C:1979:42.

177-178/82 *Van De Haar m.fl.*, EU:C:1984:144.

190/87 *Oberkreisdirektor mot Moorman*, EU:C:1988:424.

C-34-36/95 *De Agostini (Svenska) Förlag AB & TV-Shop i Sverige AB*, EU:C:1997:344.

C-170/04 *Rosengren m.fl. mot Riksåklagaren*, EU:C:2007:313.

C-186/05 *Europeiska kommissionen mot Konungariket Sverige*, EU:C:2007:571.

C-189/95 *Brottmål mot Harry Franzén*, EU:C:1997:504.

C-198/14 *Visnapuu*, EU:C:2015:751.

C-267/91 & C-268/91 *Keck & Mithouard*, EU:C:1993:905.

C-401/92 & C-402/92 *Tankstation 'T Heukske vof och J.B. E. Boermans*, EU:C:1994:220.

C-405/98 *KO mot Gourmet International Products AB*, EU:C:2001:135.

C-5/05 *Joustra*, EU:C:2006:733.

Övrigt

GA Bot i C-198/14 *Visnapuu*, EU:C:2015:751.

Statsråd Gabriel Wikström (S); Svar på skriftlig fråga 2014/15:231; 2015-03-03; Dnr S2015/1111/FST; tillgänglig på <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svar-pa-skriftlig-fraga/betankandet-privat-inforsel-av-alkoholdrycker--_H212231>; (besökt 2020-01-06).

LITTERATUR

Bernitz, Ulf – Kjellgren, Anders; *Europarättens grunder*; 6 uppl.; Nordstedts Juridik; Stockholm; 2018.

Enchelmaier, Stefan; 'Article 36 TFEU: General'; i Oliver, Peter m.fl. (red.); *Oliver on Free Movement of Goods in the European Union*; 5 uppl.; Hart; Oxford; 2010.

Hettne, Jörgen; 'Alkotaxi och alkoholpolitik - E-handel och gårdsförsäljning i Finland'; *Europarättslig tidskrift*; vol. 19; nr. 3; s. 469-490; 2016.

Hettne, Jörgen; 'Monopol i förändring'; i Gustavsson, Sverker – Oxelhielm, Lars – Pehrsson, Lars (red.); *Europaperspektiv 2009 - Årsbok för Europaforskning inom ekonomi, juridik och statskunskap*; Santérus Förlag; Stockholm; 2009.

Hettne, Jörgen – Otken Eriksson, Ida (red.); *EU-rättslig metod - Teori och genomslag i svensk rättstillämpning*; 2 uppl.; Norstedts Juridik; Stockholm; 2011.

Jarvis, Malcolm; 'Scope: Persons Bound'; i Oliver, Peter m.fl. (red.); *Oliver on Free Movement of Goods in the European Union*; 5 uppl.; Hart; Oxford; 2010.

Jarvis, Malcolm; 'Scope: Subject Matters'; i Oliver, Peter m.fl. (red.); *Oliver on Free Movement of Goods in the European Union*; 5 uppl.; Hart; Oxford; 2010.

Johnston, Angus; 'State Monopolies of a Commercial Character'; i Oliver, Peter m.fl. (red.); *Oliver on Free Movement of Goods in the European Union*; 5 uppl.; Hart; Oxford; 2010.

Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.); *Juridisk metodlära*; 2 uppl.; Studentlitteratur AB; Lund; 2018.

Oliver, Peter; 'Measures of Equivalence I: General' i Oliver, Peter m.fl. (red.); *Oliver on Free Movement of Goods in the European Union*; 5 uppl.; Hart; Oxford; 2010.

Weiss, Freidl och Kaupa, Clemens; *European Union Internal Market Law*; 1 uppl.; University Press; Cambridge; 2014.